

REPRESALIADA: LLUÏSA XIFRÉ MORROS

PARAULES CLAU

PSUC, Secció femenina del PSUC, afusellaments d'Abrebra, División Azul, Ramon Bagué Xifré, Baldomer Xifré Morros.

Lluïsa Xifré Morros va néixer a Barcelona l'11 de juliol de 1893. Els seus pares eren Teresa Morros i Baldomero Xifré. El pare de la Lluïsa va enviudar i es va casar amb la Teresa en segones núpcies; ell tenia dos fills i ella era soltera.

La Lluïsa procedia d'una família acomodada. El seu pare era ebenista i es va fer famós com a constructor de billars i proveïdor de la Casa Reial. En la *Guia de España y Portugal*, publicada en 1898 per E. López Editor, consta com a inventor de la "banda de goma permanent" de les taules de billar¹.

la meva mare sempre deia que a Pedralbes hi ha un billar fet per ell que el va encarregar el rei i nos ho deia amb molt d'orgull i que va ser l'inventor de la goma del billar...²

Propaganda del taller de fabricació de taules de billar d'en Xifré.³

¹ <https://xifremorros.blogspot.com/2015/07/microbiografias.html> [data consulta: 21-10-2020]

² Entrevista a Carme Estadella Bagué, neta de Lluïsa Xifré, novembre 2020, dins del projecte *Memorial Democràtic del Baix Llobregat; de les experiències personals a l'èxit col·lectiu*. Autores, Joana Llordella i Blanca Mampel. Direcció projecte: José Fernández i Elionor Sellés.

³ <https://xifremorros.blogspot.com/2015/07/microbiografias.html> [data consulta: 21-10-2020]

Taller d'en Xifré⁴.

La Lluïsa es va casar en primeres núpcies amb Ramon Bagué Esteve, nascut el 1876 a Lleida⁵. Desconeixem els motius que van portar la Lluïsa i el seu marit a venir a viure a Olesa però sabem que hi van arribar l'any 1918 i que vivien al carrer Indústria. A Olesa, el Ramon treballava "d'escrivent" en una empresa⁶. Al cap de poc d'arribar a la vila, va néixer la seva primera filla, la Teresa, nascuda el 1919, i després va venir el Ramon, nascut el 1921 i la Montserrat, nascuda el 1929. El Ramon es va morir el 26 de novembre de 1928, a penes dos mesos abans que naixés la seva filla Montserrat.

La Lluïsa, en quedar viuda, es va casar en segones núpcies amb Joan Castells Tost, natural del Masroig, jornaler, qui tenia també tres fills: l'Isidre, nascut a

Lluïsa Xifré. Font: arxiu familiar

⁴ <https://xifremorros.blogspot.com/2015/07/microbiografias.html>

⁵ Al Padró municipal de 1920 consta aquesta data i en el de 1924 consta l'any 1859.

⁶ No consta en els padrons en quina empresa treballava el Ramon.

Esparreguera el 1911, el Josep, nascut a Esparreguera el 1912, i la Maria, nascuda a Olesa el 1917, fruit del seu primer matrimoni amb Teresa Galceran Soler. La Teresa havia nascut a Terrassa l'any 1887 i vivia a Olesa des del 1907.

La família Castells-Galceran vivia també al carrer Indústria l'any 1924, juntament amb el pare del Joan, l'Isidre Castells Miralles que era jornaler⁷ –natural de Vilanova de Bar (Tarragona), residia a Olesa des del 1894– i la mare de la Teresa, na Rita Mimó Soler, nascuda a Olesa el 1863.

La família Castells i la família Bagué vivien, doncs, al mateix carrer, pràcticament, una al costat de l'altra. En ser veïns, es coneixien de feia temps.

La Lluïsa Xifré i el Joan Castells va tenir dos fills: el Joan i el Lluís, nascuts a Olesa l'any 1931 i 1933 respectivament. El matrimoni, amb els seus vuit fills, vivien al carrer Riera.

La meva mare sempre deia que no van ser germanastres, que van ser germans, que es van estimar molt, que els van criar igual⁸.

Els fills grans treballaven al tèxtil, el Josep, als acabats, a Indústria Olesana. SA, la Maria, a les contínues, a la S. A. Sedó en cta., i la Teresa, teixidora, a l'empresa Fills de Francisco Pons. L'Isidre no treballava⁹, i el seu pare, el Joan Castells, tampoc ja que " estava impossibilitat per treballar"¹⁰. La Lluïsa es guanyava la vida cosint i brodant per altres i fent també de llevadora: *la mare em deia que també brodava molt bé i que els medicava amb herbes que ella mateixa preparava.*¹¹

També alguns testimonis orals¹², ens diuen que era llevadora. En els padrons consultats però,¹³ consta que es dedicava a les feines de la llar. Per altra banda, en l'estudi realitzat per Hernández sobre les llevadores d'Olesa¹⁴, no hi apareix referenciada. Per tant, feia de llevadora, però de forma no oficial, és a dir, sense ser titulada. Tot i que aquesta professió estava reglada, i s'adquiria després d'haver cursat uns estudis, el cert és que hi havia dones que es podien dedicar a fer de llevadores gràcies a l'experiència adquirida en l'assistència i ajut en els

---

⁷ Segons testimoni de la Carme, era pagès. Carme Estadella, entrevista citada.

⁸ *Ibidem*

⁹ En el padró de l'any 1936 consta com a "inútil" i que era analfabet. AHMOM

¹⁰ Padró 1936. AHMOM.

¹¹ Carme Estadella, entrevista citada.

¹² Es tracta de fonts orals i referències aparegudes en diversos mitjans de comunicació actual.

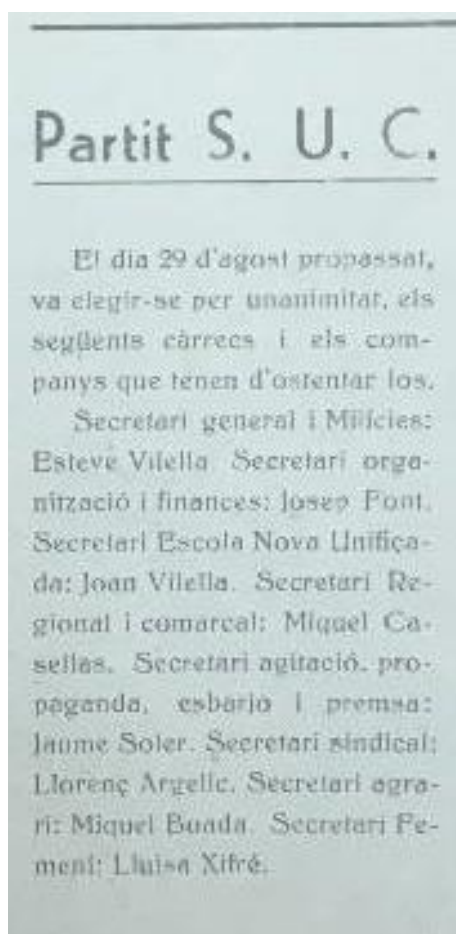
¹³ Padró municipal. AHMOM

¹⁴ HERNÁNDEZ CARDONA, , Àngel Manuel LES LLEVADORES D'OLESA DE MONTSERRAT EN ELS SEGLES XIX i XX. *Gimbernat: Revista d'Història de la Medicina i de les Ciències de la Salut*, [en línia], 2011, Vol. 55, p. 183-09, <https://www.raco.cat/index.php/Gimbernat/article/view/308516> [Consulta: 10-10-2020].

parts del seu entorn familiar o veïnal. La Carme, la néta de la Lluïsa, ens explicà: *la meva mare em deia que la Lluïsa ajudava a néixer nens*¹⁵.

El que si sabem de cert de la Lluïsa és que estava compromesa políticament a favor de la democràcia i la República. I és que la Lluïsa estava afiliada al PSUC i, a més, era militant activa ja que formava part de la direcció local del partit en representació del col·lectiu femení, el que el partit en deia "Secretari Femení".

En el retall següent extret de la publicació *Avant* podem veure la seva participació en el PSUC,

Avant, 4 de setembre de 1936. AHMOM.

La formació del PSUC

El PSUC és un partit que es va constituir del 23 al 24 de juliol del 1936, pocs dies després del cop d'estat que inicia la Guerra Civil, culminant així un procés que s'havia iniciat temps enrere i que la guerra precipità. Es va formar a partir de la unió de diferents formacions, la Unió Socialista de Catalunya, la Federació

---

¹⁵ Carme Estadella, entrevista citada.

catalana del PSOE, i el partit comunista de Catalunya, juntament amb el Partit Català Proletari. Els militants del PSUC eren principalment treballadors i comptava també amb una presència important de camperols i significativa d'assalariats. Joan Comorera serà el secretari general del nou partit.

Durant els primers mesos de la guerra –entre juliol de 1936 i març de 1937– el PSUC va créixer de forma significativa. Tot i que després el ritme de creixement es ralentitzà, el partit mantingué sempre una tendència alcista, amb la incorporació de nous militants. Puigsech¹⁶ assenyala quatre factors que explicarien aquest creixement: la seva estratègia política de prioritzar la guerra a la revolució a la rereguarda, la vinculació amb la UGT catalana, la política d'atracció de la intel·lectualitat catalana republicana, i la capacitat del PSUC per aparèixer a l'opinió pública com el representant de l'URSS a Catalunya –el principal aliat de la República en la lluita contra l'exèrcit franquista.

Entre els nous afiliats i afiliades que s'incorporen al partit hi trobem, a part de membres de la classe obrera, petits propietaris urbans i agrícoles, així com sectors de professions liberals i assalariats agrícoles. Tot plegat portarà a una massa militant diversa, tant des del punt de vista social com també ideològic¹⁷.

El PSUC no va ser la força hegemònica però sí que va ser la força política que més va créixer durant la guerra i que anirà incrementant la seva influència en el govern de la Generalitat.

Els seus plantejaments ideològics i estratègics, però, el portaran a un enfrontament amb la CNT i el POUM, que esclatà definitivament amb els fets violents del maig de 1937 i que suposaren la pèrdua d'influència de la CNT i la persecució del POUM.

Olesa de Montserrat comptà aviat amb la presència del PSUC. El 29 d'agost de 1936 es nomenen el càrrecs de la direcció del partit i Esteve Vilella és elegit secretari general –també és nomenat secretari de milícies. Més endavant, Pere Roca Marcet¹⁸ es va convertir en el nou secretari general del PSUC, càrrec que desenvoluparia des de principis de 1937 fins al 24 de gener de 1939; P. Roca també va ser membre del sindicat de la UGT des del principi de la seva creació a Olesa de Montserrat, el febrer de 1936.

---

¹⁶ PUIGSECH FARRAS, Josep. "Guerra Civil y militancia en Cataluña: las particularidades del perfil ideológico y social de los militantes del PSUC, 1936-1939" *Hispania*, LXII/1, núm. 210 (2002) 259-282. Pàg. 269.

¹⁷ En el PSUC, havien confluït des de comunistes leninistes (procedent del POUM) i anarquistes (procedents de la CNT-FAI) fins a liberals progressistes (procedents d'ERC i les organitzacions sota la seva esfera), passant per socialistes (procedents de la UGT catalana) i fins i tot nacionalistes de caire independentistes (procedents d'Estat català). PUIGSECH, op. cit., pàg. 269

¹⁸ Podeu trobar més informació de Pere Roca Marcet en aquest web.

La Lluïsa amb les seves filles, la Teresa i la Montserrat. Arxiu familiar.

Lluïsa Xifré forma part del partit des del moment de la seva creació al 1936 i també de seguida ocupa el càrrec de secretaria femenina, com ja hem esmentat abans. Aquest fet és interessant de retenir ja que les dones no van tenir un paper rellevant en la direcció del partit, tot i que una de les conquestes socials de la Segona República va ser el reconeixement dels drets de les dones i la promoció de la seva presència en els espais públics, fins ara reservats als homes. La Guerra Civil accelerà la participació de les dones en la vida política i sindical, i permetrà que tinguin noves responsabilitats.

La Lluïsa va ser una dona compromesa, que va entendre que calia lluitar pels drets socials i democràtics aconseguits durant la Segona República i que l'amenaça feixista volia esborrar.

Dones militants del PSUC

Si parlem de la militància femenina afiliada al PSUC, J. L. Ramos¹⁹ assenyala que les dones representaven menys del 10% de la militància social. Aquesta xifra quedava lluny de la que s'havia marcat la Secretaria femenina del PSUC i era també del tot insuficient en relació amb l'augment del protagonisme de la dona dins de la rereguarda catalana, tant en l'esfera econòmica, política i social.²⁰

Entre les dones afiliades al PSUC podem destacar Neus Català Pallejà, que fou també una de les fundadores del partit al 1936. Va ser deportada al camp de concentració femení de Rabensbrück, Alemanya, on van morir 92.000 dones.

¹⁹ MARTÍN RAMOS, José Luís "La afiliación del PSUC durante la guerra civil (1936-1939): volumen, distribución territorial y composición social" *Revista HMiC*, núm. V, 2007, pag. 248

²⁰ Josep Puigsech, op. cit., pàg. 276

Una altra dona que destacaríem és Teresa Pàmies, una de les grans escriptores de la literatura catalana del segle XX²¹. Va ser dirigent de les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya (1937), i fundà, juntament amb altres companyes, l'Aliança Nacional de la Dona Jove (1937-39). Arran de la Guerra Civil es veié obligada a exiliar-se.

Durant el període de la guerra, els partits polítics seguiren mobilitzant-se i fent mítings on encoratjaven les masses a defensar la República i es cridava a la incorporació al front o a col·laborar a la rereguarda per cobrir les necessitats de la guerra. I, naturalment, a fer-se militants del partit.

A Olesa, el setembre de 1936, el PSUC realitza un míting on hi participa també una dona com a oradora.

Treball. Divendres 2 octubre 1936

En aquest temps de mobilització de les dones, la secció femenina del PSUC, també organitza els seus propis mítings. És el cas de Martorell i Esparreguera, dues poblacions properes a Olesa.

²¹ <https://cultura.gencat.cat/ca/temes/commemoracions/2019/anyteresapamies/biografia/> [Data de l'última consulta, 2 desembre 2020].

Reunió de totes les militants del P. S. U. d'Esparreguera

Aquesta nit, a les deu, se celebrarà una reunió de totes les afiliades del P. S. U. d'Esparreguera al local del Partit. En aquest acte la camarada Isabel Azuara donarà instruccions a la secció femenina d'Esparreguera per la preparació de la seva mobilització de cara a la guerra.

Treball. 16 octubre 1937

Martorell

Dimarts de la present setmana, al local de la Casa del Poble d'aquesta vila, tingué lloc un míting organitzat per les Seccions Femenines del P. S. U. de C. i de les Joventuts Socialistes Unificades, acte que fou presidit per Julita Rifé.

Obri l'acte la dita companya, la qual donà a continuació la paraula a la valenta militant del P. S. U. Manuela Martí. Amb molta energia féu exposició de l'actuació de la dona en els fets ocorreguts d'ençà de l'adveniment de la República. Ataca amb duresa els militars, als quals digué que no ereguin que la struitas pugui canviar-se, car els temps han canviat.

Seguidament parlà la nostra jove companya Isabel Bistos, de les J. S. U. Explicà la missió que té la dona en aquest gran moment que vivim. No consisteix sols a agafar una arma per a lluitar; ni ha moltes altres coses que són imprescindibles per a continuar la lluita fins a la fi. Recomanà a la dona d'allistar-se als Serveis Sanitaris, de treballar les hores que calgui per tal d'equipar els nostres germans, de recaptar llibres perquè a les hores de lleure puguin gaudir de distracció.

Parlà a continuació Empar Coloma, del S. R. I. Digué que el S. R. I. és una organització que uneix els proletaris de tots els països i presta ajut als lluitadors perseguits. Explicà la potència del S. R. I. arreu del món, i com gràcies a això l'assassí Hitler no ha pogut satisfer el seu desig de matar el nostre gran lluitador Thaelman. Continué dient com el criminal Gil Robles va fortificar quan es trobava al poder tot el Guadarrama. Acabà dient que és mare i que té un fill al front, més ben dit, en aquests moments merit i a l'hospital, però afirma que no s'oposarà pas que torni a la lluita, car malgrat tenir un gran cor de mare, primer s'imposa la dona revolucionària.

Després féu ús de la paraula la companya Elvira Serret, del P. S. U. Amb paraula serena i convincent, exposà que totes les dones tenien el deure de cooperar en la lluita que s'està portant a terme. Féu història des de l'edat antiga del coratge de la dona. Recomanà la unitat com a mesura imprescindible per la victòria. Exposà que, des del seu lloc de cap femení de les M. A., sempre ha procurat tractar amb més consideració les companyes d'altres organitzacions i que el seu desig és que les altres obrin en igual forma i recomanà que no hi haguessin discòrdies entre nosaltres, car tots som germans i lluitem per la mateixa causa.

Totes elles foren escoltades amb molta atenció pel nombrós públic que omplia la sala i ovacionades amb entusiasme.

Recomanaren d'ingressar als nostres rengles del P. S. U. C. de C.

La companya Rifé va cloure l'acte donant les gràcies a tots els presents per llur assistència i adreçant una salutació a les companyes d'Olesa de Montserrat que assistiren a l'acte, amb pancarta.

Míting a Martorell de la secció femenina del PSUC. *Treball*, 2 d'octubre de 1936

En el míting de Martorell hi participaren líders importants del partit: Manuela Martí, de la Unió de Dones de Catalunya; Empar Coloma, activista de la Agrupación Femenina de Propaganda Cooperatista, creada en 1932 i membre del Socorro Rojo Internacional (SRI). Es presentà a les eleccions generals i municipals (1933-1934) en representació del PCC; Elvira Serret, periodista, i membre del Front Únic Femení Esquerrista creat el 1932.

En aquest míting es remarca l'assistència d'olesanes del PSUC, i entre elles segurament es troba la Lluïsa Xifré, atesa la rellevància de les dones que hi participaven i també pel càrrec que tenia a Olesa a la secretaria de la secció femenina del PSUC.

La mobilització de les dones va aconseguir fer un pas més amb la convocatòria del que serà el primer congrés de dones antifeixistes. Aquest se celebrà del 6 al 8 de novembre del 1937 al Palau de la Música Catalana. El congrés tenia com a objectiu la unitat de totes les organitzacions de dones de l'Estat per fer front al feixisme.

Signaren la crida a la participació «Lletra oberta a les dones de Catalunya» quaranta-sis militants que pertanyien a les principals organitzacions polítiques i sindicals del país, des d'Esquerra Republicana al PSUC, passant per Estat Català i la CNT.

Al 1r Congrés Nacional de la Dona hi assistiren 800 delegades. Fou molt destacable la presència d'algunes delegacions internacionals com la de França, Itàlia, Àustria, Mèxic, Anglaterra. Així van acabar constituint la Unió de Dones de Catalunya, com a organització que havia d'eixamplar la base del Comitè de Dones contra la Guerra i el Feixisme (...) Maria Dolors Bargalló va ser elegida presidenta. La Unió de Dones de Catalunya aconseguí reunir més de 30.000 afiliades, el 1938²².

Cartell del 1r Congrés Nacional de la Dona, Barcelona 1937

²²GARCIA, Betsabé (2017) *Maria Dolors Bargalló. Feminista i propagandista d'Esquerra*. Barcelona: Fundació IRLA, pàg. 111-113

Comença la repressió

El 25 de gener entraren les tropes franquistes a Olesa de Montserrat i aviat començà la repressió contra aquelles persones sospitoses de no donar suport a Franco. Una comissió gestora es va fer càrrec del govern municipal i dies després, Olesa quedava en mans del 21è Batalló del 30 Regiment de Saragossa de la 50 Divisió²³.

Com en altres llocs, es constituí el partit únic de Falange y de las JONS que s'encarregà de portar a terme una intensa tasca de control, denúncia i repressió de totes aquelles persones que consideraven poc addictes al règim. Les persones que havien col·laborat o simpatitzat amb la República, el govern legítim constituït democràticament, passaven a ser jutjades amb penes que anaven des de l'empresonament fins a l'execució. D'entrada, tots els membres de partits, sindicats, associacions culturals que no s'havien exiliat foren perseguits. La majoria d'aquestes persones no havien tingut res a veure amb les morts violentes que s'havien produït al poble al començament de la guerra quan s'inicià una persecució contra empresaris, càrrecs directius i gent de dretes de la població.

El règim dividí la població entre vencedors i vençuts, i la repressió i la por foren els pilars d'un sistema dictatorial que es recolzava en l'exèrcit –que actuava amb total impunitat– i l'Església.

Aviat s'elaboraren en cada lloc llistes de persones sospitoses, alhora que s'afavoria la pràctica de la delació, de manera que moltes persones van ser denunciades pels seus antecedents polítics o simplement per qüestions de venjança personal. La celebració de judicis ràpids, sense possibilitat de defensar-se, deixava totalment desemparats als processats i processades que no tenien possibilitat de defensar-se.

---

²³ FIGUERAS BARTÉS, Guillem (2015), *Fèlix Figueras, alcalde d'Olesa afusellat pel franquisme*. Barcelona, Fundació Josep Irla, pàg. 57

La Lluïsa Xifré amb el seu marit Joan Castells i els seus fills: a dalt, la Maria Castells i la Teresa Bagué. A baix, el Joan Castells, el Lluís Castells i la Montserrat Bagué. Font: arxiu familiar.

Olesa és un exemple d'aquesta actuació de la justícia franquista, sense cap mena de garantia processal. Les forces d'ocupació del poble, pressionades per una part de la població, començaren a fer les primeres detencions, i una trentena de persones, entre elles, la Lluïsa, foren empresonades al local del Círcol. Entre el 14 i el 17 de febrer es realitzà un judici, una farsa de judici, conegut com el judici de les vídues –per la presència de dones que havien quedat viudes a conseqüència de la violència revolucionària dels primers mesos de la Guerra Civil–. Després, unes 20 persones van ser traslladades a les cotxeres de l'Hotel

Gori, per considerar-les responsables dels assassinats i dels fets revolucionaris de rereguarda i, per tant, condemnades a mort²⁴.

Posteriorment, el 19 de febrer de 1939 els detinguts, que pensaven que els portaven a Barcelona, foren traslladats al cementiri d'Abrera on foren assassinats. Els portaren fent dos grups. El primer, estava format per vuit persones i foren afusellades per membres de la Falange. El segon grup, amb dotze persones, foren afusellades per soldats de l'exèrcit.

Alguns d'ells aconseguiren escapar, però uns moriren després a conseqüència de les ferides o perquè van ser novament detinguts. Només una persona aconseguí sobreviure i, amb els anys, en donà el seu testimoni.

En el segon grup d'executats format per dotze persones, hi havia dues dones, la Lluïsa Xifré i la Juana Piñero. Totes dues deixaven família amb fills petits. El Ginés González, company de la Juana, i que formava part del grup d'afusellats, aconseguí escapar i arribar a casa seva, però morí dies després a conseqüència de les ferides de bala.

La Lluïsa no apareix en cap document generat per la Causa General d'Olesa de Montserrat, que és el procés d'instrucció d'expedients que s'inicia contra aquelles persones denunciades. Per aquest motiu, tampoc no sabem de què es acusada. Si el seu nom, per tant, no figura en cap llistat de sospitosos ni en la Causa General és com si no se l'hagués jutjat ni condemnat.

Per altra banda, la família no ha trobat enlloc el certificat de defunció de la Lluïsa. Hem trobat alguna informació²⁵ que diu que la Lluïsa Xifré Morros, va ser denunciada i acusada, segons explicava la seva família, per cosir uniformes per a milicians i alguna bandera republicana.

Al Diari *Ara* podem llegir,

També hi havia dues dones: una d'elles era Lluïsa Xifré i Morros. "Era llevadora i feminista, proclamava l'amor lliure i anava amb pantalons, mai va cometre cap delictes de sang", diu Fèlix Figueras, net de l'exalcalde assassinat²⁶.

La Montserrat, filla de la Lluïsa, tenia molt present el moment de la detenció. Com ens explicà la nostre testimoni,

La meva mare tenia 10 anys quan van detenir l'àvia i ens explicava que va ser molt traumàtic, que estaven tots a casa i de sobte van sentir uns cops molt forts

---

²⁴ FIGUERAS BARTÉS, Guillem, op.cit., pàg 59

²⁵<https://pensionulises.blogspot.com/2017/07/consejos-de-guerra-victimas-y-culpables.html>. [Data de l'última consulta, 10 desembre 2020].

²⁶ "80 anys de la matança d'Olesa: veïns contra veïns a la Guerra Civil". *Ara*, 18 de febrer del 2019

a la porta, pràcticament la van tirar a terra. Van *avasallar*, i se la van endur i van quedar tots els petits molts *assustadets*.²⁷

En el moment que la van detenir, la Lluïsa vivia amb el seu marit i els seus vuit fills. Els més grans tenien entre 26 anys i 18 i tots, menys l'Isidre, treballaven. Els més petits eren la Montserrat (la mare de la Carme, la nostra informant), el Joan i el Lluís que tenien 10, 6 i 5 anys respectivament.

La Lluïsa amb els seus fills: La Montserrat, el Joan i el Lluís. Font: arxiu familiar

Després de l'assassinat de la Lluïsa, La Montserrat va anar interna al "casal Infants orfes" situat al barri del Raval a Barcelona, on hi va estar fins que va sortir amb vint i pocs anys. Aleshores se'n va anar viure a Olesa, a casa de la seva germana Teresa Bagué i el seu marit, en Bernat, al carrer Barcelona.²⁸ També vivia amb ells el seu germà petit, Joan Castells Xifré.

La Carme ens explicà que el Lluís, el més petit dels germans, va acabar treballant de mosso a casa de la seva germanastra, la Maria. Ella era molt bona persona, però el seu marit no tractava bé el Lluís ja que el feia dormir amb els animals i ell ho passava molt malament²⁹.

---

²⁷ Carme Estadella, entrevista citada

²⁸ Padró municipal 1950. AHMOM

²⁹ Carme Estadella, entrevista citada

El Juanito, l'altre germà, se sabia espavilar més. La Carme ens diu que de gran li sembla que va ser bisbe dels evangelistes.³⁰

Al cap de poc, la Montserrat, amb 24 anys, es va casar amb Josep Estadella Perelló.

A la Montserrat, la filla de la Lluïsa, no li agradava recordar aquests fets, sempre deia: *deixeu, deixeu el passat, no en traureu res de remenar el passat*³¹

La Montserrat no només va viure el trauma de veure com detenien la mare i després saber que l'havien afusellat, sinó que la pèrdua d'aquesta la va marcar per sempre més. La Montserrat sabia que la seva mare l'havien assassinat per les seves idees polítiques i no ho entenia. La seva filla Carme ens explicà,

La meua mare li costava mirar la seva mare, la Lluïsa, perquè es pensava que no l'estimava prou... que estimava més les idees que a ella...³²

Tot i així, la Montserrat sempre defensava la seva mare i ens deia que era innocent, que va ser víctima d'una gent que no respectaven els drets. En el fons, però, estava com ressentida amb ella perquè, *aquest fet la va marcar molt i ella ho va pagar molt car*³³.

La Carme veia com aquesta indefensió per entendre l'actuació de l'àvia, la Lluïsa, trasbalsava molt la seva mare, la Montserrat.

La Carme és psicòloga i va voler tractar i treballar aquest tema amb la seva mare, *volia que la meua mare es mirés la seva amb uns altres ulls... és com que volia que fessin les paus...*³⁴

Més endavant, la Carme li va ensenyar el llibre *el Franquisme al Baix Llobregat* on s'expliquen els afusellaments d'Abrera i li va llegir perquè veiés que eren innocents, perquè els havien fet creure que no eren bons.

[...] llavors la meua mare em va mirar... i li queien les llàgrimes i em va dir: era bona ella!... eh que sí que ho era la meua mare?.

Es clar que era bona!, li vaig dir jo.³⁵

La Carme pensa que,

La Lluïsa va néixer en una societat rígida, on s'havien de complir certes normes, i a mesura que la vaig descobrir, crec que va ser un ésser que ja va néixer lliure,

---

³⁰ Ibídem

³¹ Ibídem

³² Ibídem

³³ Ibídem

³⁴ Ibídem

³⁵ Ibídem

potser per transformar moltes coses del món, a l'igual que els altres 19 (es refereix als afusellats amb ella) i sobretot, les dues dones, que es van atrevir a creuar unes portes tancades en aquella època i bé... per a mi, això té molt valor³⁶.

Ramon Bagué Xifré

Ramon Bagué Xifré era fill de la Lluïsa Xifré. Va néixer a Olesa el 24 de febrer de 1921– al cap de pocs dies de la mort de la seva mare compliria 18 anys. En un document de l'any 1941 consta que és electricista.³⁷

En Ramon es va allistar a la *División Azul* per anar a lluitar a Rússia. Desconeixem els motius que el van portar a enrolar-s'hi, però hem de tenir en compte que a la *División Azul* no només hi van anar afectes al Règim sinó que també hi trobem molts joves que ho fan per causes que no tenen res a veure amb l'opció ideològica franquista. Com veurem, s'hi van allistar joves per fugir de la misèria de la postguerra, ja que això, entre d'altres, suposava poder disposar d'una paga assegurada. En aquest sentit, el Ramon tenia una motivació econòmica tal i com es reflecteix en un parell de cartes que va escriure, i que reproduïm més endavant, on demana que la seva germana rebi els diners de la paga que rep. Per altra banda, una altra motivació que podia tenir el Ramon per formar part de la *División Azul*, era que això suposava treure's l'estigma de pertànyer a una família desafecta.

LA DIVISIÓN AZUL

La *División Azul* és el nom de la unitat militar que Franco va enviar a Rússia per lluitar al costat del l'Alemanya nazi contra els russos, en el context de la Segona Guerra Mundial.

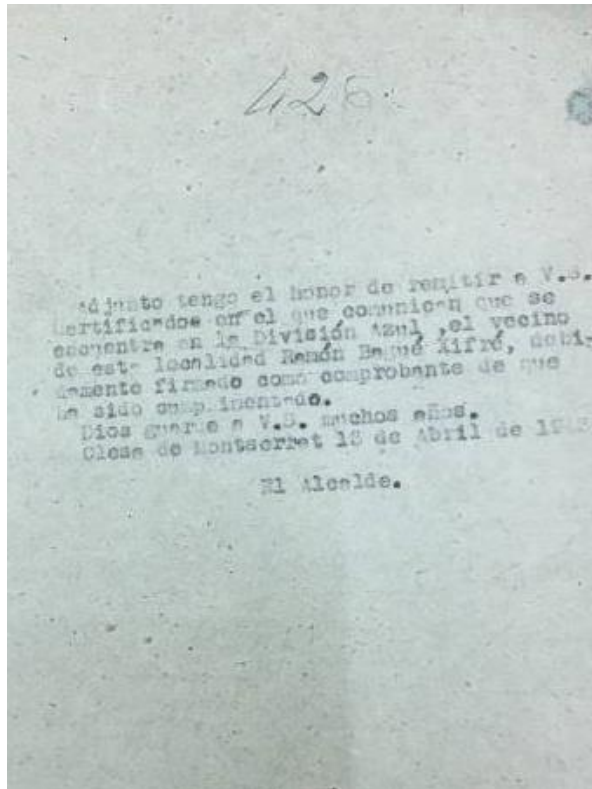
Pocs dies després de la invasió d'Alemanya a l'URSS, el 22 de juny de 1941– en l'operació anomenada Barba-roja– el règim franquista va iniciar una campanya d'allistament per reclutar voluntaris per anar a lluitar al front rus, contra els comunistes. Entre 1941 i 1943 aquesta divisió, que va mobilitzar unes 45.000 persones, va lluitar en el setge de Leningrad.

---

³⁶ Ibídem

³⁷ Aquest document el trobem en l'expedient del servei militar, emès el 30 de maig de 1941.

L'enviament de tropes evidenciava els lligams del règim amb Hitler, qui durant la Guerra Civil havia donat suport bèl·lic i logístic a les tropes franquistes. La División española de voluntarios (DEV) era més coneguda com a *División Azul* pel color blau de la camisa que duïen amb l'uniforme, que era el color dels falangistes. La unitat estava formada per falangistes i militars de l'exèrcit vencedor. Malgrat la campanya desplegada per Falange y de las Jons per allistar persones afiliades al partit, el nombre de mobilitzats va estar molt per sota de les seves expectatives –especialment a Catalunya. En el cas de Barcelona, un informe del cònsol alemany ho deixa clar,

Informe de l'alcalde on fa constar que Ramon Bague es troba a la División Azul. 1943. Font: AHMOM

Entre la majoria de la població barcelonina no es denota una participació important en el reclutament. Ni a la ciutat de Barcelona ni als llocs petits. Pel contrari, no són rares manifestacions poc amistoses com «Què han de fer els nostres fills a Rússia?». Són els alemanys que hi ha a Espanya els que hi han d'anar.³⁸

Majoritàriament van formar part de la *División* membres de l'exèrcit i també s'hi van incorporar persones en edat de fer el servei militar.

Com assenyala Moreno³⁹, el reclutament a Catalunya va fracassar tant a nivell civil com militar pel que fa a la tropa (no seria així en el cas dels comandaments militars). No tots els allistats ho foren voluntàriament ja que, en no aconseguir reclutar un nombre suficient de persones, es va haver de recórrer als joves que feien el servei militar. Uns ho decidien voluntàriament, però segur que a una part se'ls obligà mitjançant sorteig o pressió psicològica.

A part dels joves que s'allistaren perquè s'identificaven amb els valors que defensava el règim, d'altres, però, ho feien motivats per altres motius, entre els

³⁸ Citat a: MORENO JULIÀ, Xavier "Voluntaris catalans «contra el bolxevisme», 1941-1954". *Recerques 64*. Història, Economia, Cultura. PUV, 2012, pàg. 124.

³⁹ MORENO JULIÀ, op. cit., pàg. 125

quals podem esmentar l'incentiu de la paga econòmica que rebien, molt important en l'Espanya de la postguerra, o el gaudir dels privilegis que suposava ser excombatent, com per exemple, de cara a l'obtenció d'un bon lloc de treball. Altres, però, buscaven fer mèrits per atenuar el passat republicà de la família o bé per aconseguir un millor tracte per a familiars empresonats i obtenir de pas, a la seva tornada, un reconeixement social.⁴⁰:

Rodríguez⁴¹ conclou que la *División* ni va ser "azul" ni va ser "voluntària". Primer perquè el nombre de falangistes era poc més de la meitat dels efectius i segon, perquè no tots eren voluntaris.

Les victòries dels aliats i la pressió de Gran Bretanya i els Estats Units van forçar finalment a Franco a retirar la *División Azul* del front rus el 12 de desembre de 1943.

Tenim constància que el Ramon es trobava a la *División Azul* l'any 1943, però no sabem a quin any s'hi incorpora. Com que era de la lleva del 1942, és possible, que decidís allistar-se mentre feia *la mili*. En el seu expedient personal⁴² com a mosso mobilitzat per fer el servei militar consta que va passar el reconeixement mèdic el maig de 1941 i que s'havia de presentar a files el 17 de maig de 1942⁴³.

Des del front oriental el Ramon va enviar dues cartes. En aquesta primera carta, que té el segell Felpots (Servei de Correus Militar Alemany en data no precisada) el Ramon agraeix a l'alcalde el certificat del Frente de Juventudes que li envia i li demana que comuniqui a la seva germana Teresa que li ingressi al banc la paga que rep per pertànyer a la *División Azul*.

Citació de la Caja de Recluta, 9 maig 1942.
Font: AHMOM

⁴⁰ RODRÍGUEZ JIMÉNEZ, José Luís. "Ni División Azul, ni División Española de Voluntarios: El personal forzado en el cuerpo expedicionario enviado por Franco a la URSS". *Cuadernos de Historia Contemporánea* 2009, vol. 31, 265-296. Pàg. 279

⁴¹ *Ibidem*

⁴² Agraïm l'interès de Lluís Galocha per ajudar-nos en els dubtes plantejats en l'història militar de R. Bagué.

⁴³ En l'expedient de llesves del Ramon consta que la revisió mèdica la realitza a Tortosa, ja que es troba vivint a La Cava, indret que depenia d'aquest municipi. També es registra que va estar al Regimiento de Infantería Mecanizada Castilla n.º 16; al Batallón de Cazadores Montaña nacional i al Batallón de Montaña Navarra, 1.

Hoja 2^a de 1952

ayuntamiento Nacional
de Oleso. de Huetos

Francisco.
Francisco.
Francisco

Señor Alcalde del Ayuntamiento en
to nacional de Oleso.

Recibí la suya en la cual recibí
el certificado del frente de Voluntades
En la que me se le da mucha alegría
le rigo lo como muy car. tam bien que
me en el centro en Lomaya. en la cual
syarian ustedes el fobar. de como muy car ami
Casa a Teresa Bague Rofre. Calle de la Reina N.º 5.
para que los aberes a le maues que me manden
a España los ponga todos. al Banco de aqui. ustedes los
que formaran. madamas se haga usted. Bien muchos años
por el Bien de la patria. Arriba España

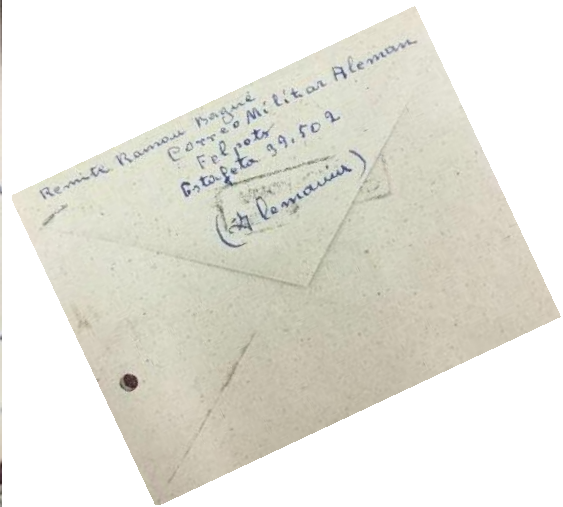
perdame un certificado por
muy letrada
adidas

o ustedes ya me pondran
por mal estar los tanto.

ya formen bien muy erma
para los aberes poderlos poner
en el Banco
asta que yo Regrese a
España.

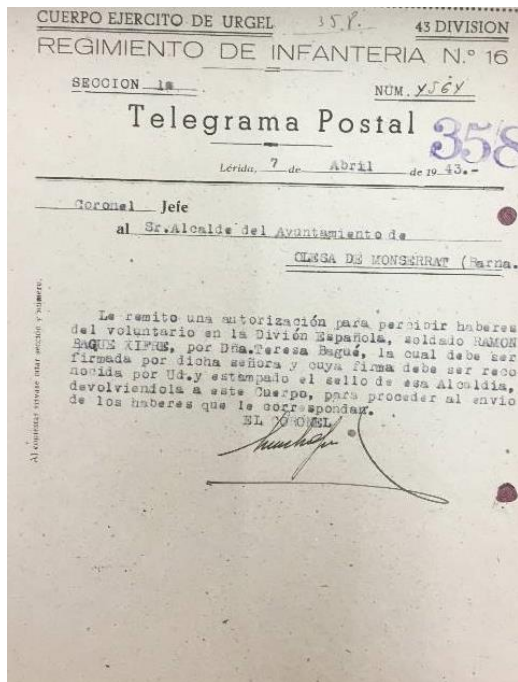
firma su serbido el Voluntar

Ramon Bague Rofre

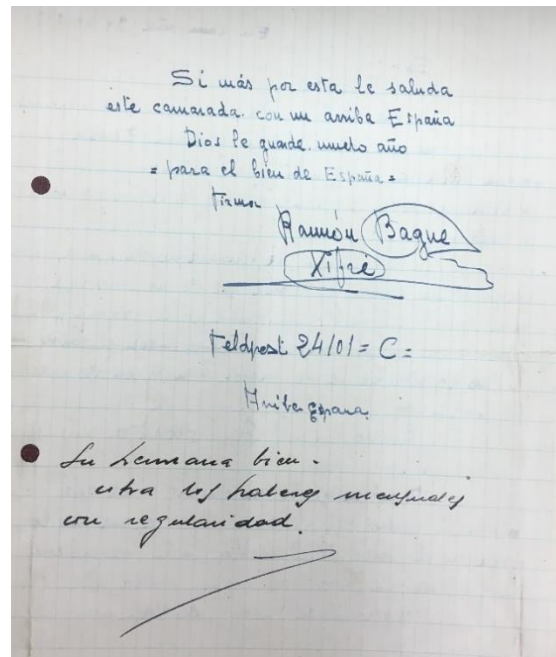
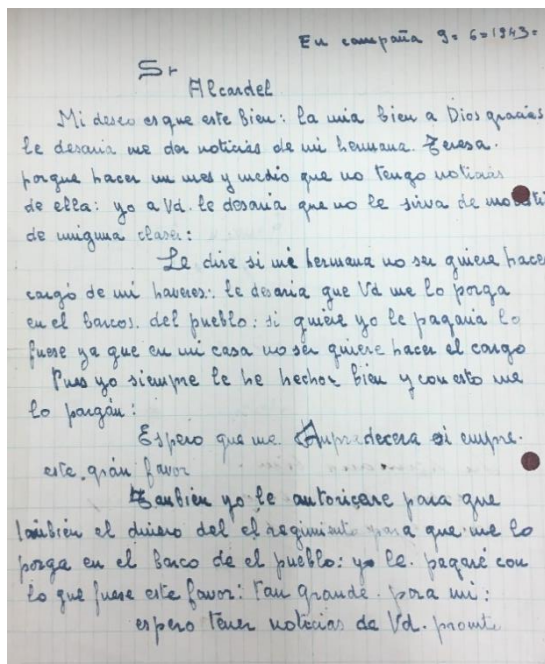
Carta del Ramon Bague enviada des de la División Azul. Font: AHMOM

En aquest document s'autoritza a Teresa Bagué a gestionar el pagament que rep el seu germà per estar a la *División*.

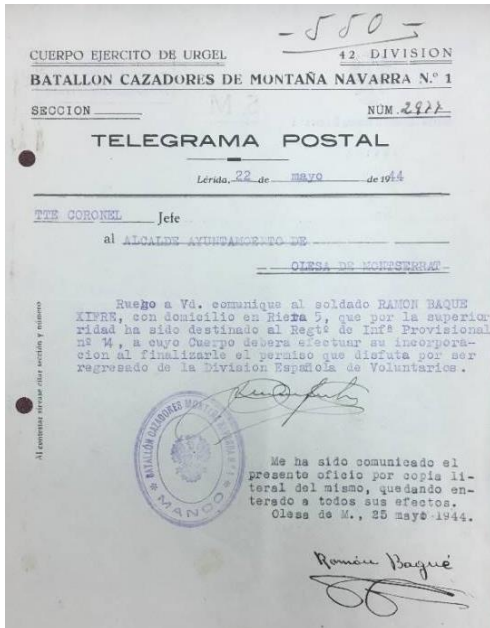

Document on s'autoritza a Teresa Bagué a rebre la remesa de diners que li correspon al Ramon per ser de la División Azul, 7 abril 1943. Font: AMHOM

En aquesta altra carta, 9 de juny de 1943, el Ramon es dirigeix a l'alcalde d'Olesa per demanar-li si es pot fer càrrec dels seus comptes així com de la paga del regiment ja que des de fa un mes i mig no té notícies de la seva germana Teresa.

Carta enviada des del front. 1943. Font: AHMOM

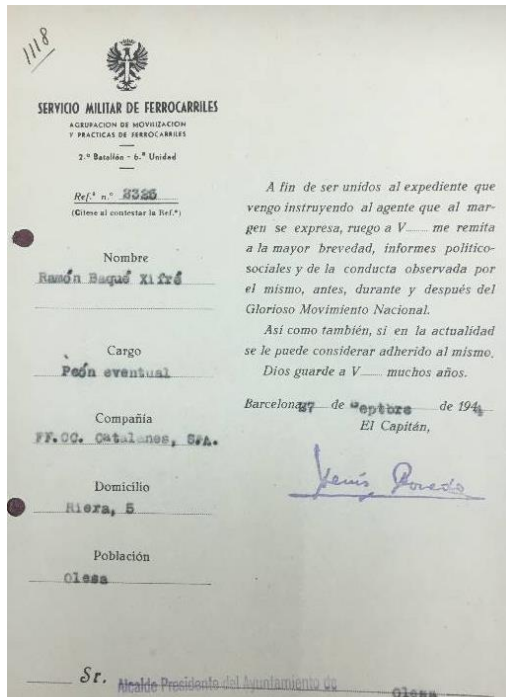

Telegrama on es reclama la incorporació del Ramon al Regimiento de Infanteria Provisional. 1944. Font: AHMOM

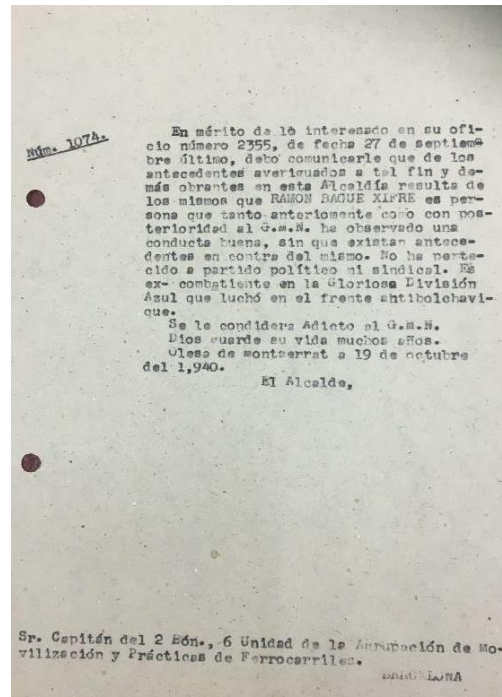
La *División Azul* es va retirar, com hem vist, el 1943. En Ramon retorna a Olesa però aleshores el reclamen per fer el servei militar que li faltava— ja que va allistar-se a la *División Azul* i això no l'eximia. En aquest document del 22 de maig de 1944, es demana a l'alcaldia que comuniqui al Ramon que s'ha d'incorporar al Regimiento de Infanteria Provisional, nº 14, una vegada finalitzi el permís que gaudeix per tornar de la *División Azul* de voluntari.

Tot i haver participat en la *División Azul*, es demana a l'alcaldia informes polítics-socials i de conducta abans, durant i després del *Glorioso Alzamiento Nacional*.

L'alcalde va realitzar un informe sobre la conducta d'en Ramon Bagué a l'octubre de 1940. Veiem però, una contradicció, en fer constar que era membre de la *División Azul* quan aquesta divisió encara no existia aquell any ja que es va crear el 1941.

El Servicio Militar de Ferrocarriles demana Sol·licitud d'informes de la conducta del Ramon. 1944. Font: AHMOM

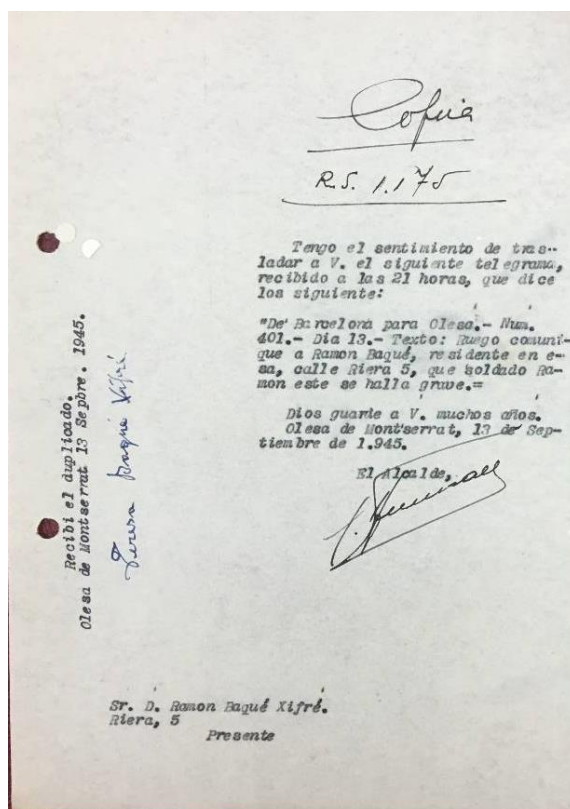

Informe realitzat per l'alcalde sobre la conducta de R. Bagué. 1940. Font: AHMOM

El setembre de 1945 l'alcaldia rep un telegrama on s'informa que el soldat Ramon Bagué es troba en estat greu. Posteriorment, l'alcalde notifica la família aquesta situació. En aquest document no hi consta el lloc on es troba el Ramon en aquests moments ni la causa de la seva gravetat.

Segons testimoni de la Carme⁴⁴, el Ramon va quedar molt malferit i en morir el seu cos va ser traslladat a Barcelona, *recordo que la meva mare em va dir que les restes del Ramon van arribar a Barcelona en un vaixell*⁴⁵. En aquest moment i segons els documents anteriors ell estava fent el servei militar, però no hem trobat cap document que faci referència als fets que ens explica la Carme ni hem trobat la data de la seva mort.

Per altra banda, Oriol Dueñas⁴⁶ esmenta que en Ramon Bagué va morir al camp d'Argelers on hi anaren milers de catalans que es van haver d'exiliar el 1939. Això, però, no concorda amb el que hem anat explicant i, a més, la data de la seva mort és posterior a Argelers.

Alcaldia comunica a la família que el Ramon es troba en estat greu. Setembre 1945. Font: AHMOM

⁴⁴ Carme Estadella, entrevista citada

⁴⁵ *Ibidem*

⁴⁶ Dueñas recull el llistat elaborat per Carlos Roca dels olesans morts a Argelers. DUEÑAS, Oriol (2007) *La Violència d'uns i altres. La repressió de la guerra i la postguerra 1936-1945: el cas d'Olesa de Montserrat*. Publicacions Abadia Montserrat. Col·lecció Abat Oliba núm. 277, pàg.478

Baldomero Bagué Xifré

Baldomero Xifré Morros⁴⁷, nascut l'any 1900, era germà de la Lluïsa. Va ser represaliat per pertànyer a ERC i per la seva activitat política i cultural. B. Xifré va ser un home vinculat al món de la cultura i de les arts.

En el Ateneo Enciclopédico Popular el próximo viernes, a las diez de la noche, dará don Baldomero Xifré una conferencia sobre «El público y el teatro en la época greco-romana».

La Vanguardia, 25 juny 1930

Baldomer Xifré Morros⁴⁸

De jove treballà com a periodista esportiu i el 1916 funda, juntament amb el poeta Carlos Sanahuja, la revista d'art i de literatura *Flames Noves*. La seva vinculació amb el teatre, com a organitzador i director artístic, va ser també rellevant. Va formar part en la fundació del sindicat d'actors FCSTA i va ser vocal del grup de teatre ATS (Associació de Teatre Selecte) integrat en el Casal Cultural. Baldomer era militant d'ERC i membre del Casal d'Esquerra Republicana "Francesc Macià" (Barcelona) on ocupà el càrrec de Secretari de Joventut a la Junta de govern i Secretari General i de Relacions de les JEREC –joventuts d'esquerra republicana de Catalunya – del Casal⁴⁹.

Durant la Guerra Civil va ser comissari polític d'Esquerra Republicana en la Columna Macià-Companys destinada al front navarro-aragonès. S'encarregava de pagar les milícies d'aquesta columna.

En l'article següent, Lluís Capdevila fa una ressenya de Baldomer Xifré, on parla del seu tarannà, dels seus articles a la premsa, de les seves aficions literàries i de la tasca que feia com a encarregat de pagar els soldats de la columna Macià-Companys.

⁴⁷ De la vida i obra de Baldomer Xifré hi ha un blog molt interessant i documentat d'on hem extret la major part de la informació: <https://xifremorros.blogspot.com> [Data de l'última consulta, 10 desembre 2020]

⁴⁸ <https://xifremorros.blogspot.com>

⁴⁹ Butlletí del Casal d'Esquerra Francesc Macià (ERC). Setembre, 1937, núm. 1

Del front de guerra

Crònica de la Divisió 20
(Francisc Macià - Lluís Companys)
per LLUÍS CAPDEVILA

Un home important

No és un general, no és un home d'armes. Cal, però, ocupar-se no tan sols dels generals i els homes d'armes que lluiten en aquest sector, sinó de tots aquells que, empenyats per un ideal de llibertat i justícia, aporten a la lluita, el seu entusiasme, la seva intel·ligència, la seva capacitat de treball.

Un dels que actua treballant de debò, un dels que sempre va a l'estratègia, és Baldomer Xifré. Baldomer Xifré ha estat fins ara, i encara ho segueix essent, el pagador de la Divisió Francosa Macià-Lluís Companys. Fins ara era ell el qui pagava els salaris dels milicians de la nostra Divisió, d'aquesta Divisió que ara es distingeix per un número però que, per a nosaltres, sempre portarà els noms de Francisc Macià i Lluís Companys. D'ara endavant, amb la militarització — que, per altra banda, tan convenient ara — no sé com aniran les coses. Bé, però, que cal destacar l'actuaació, la labor de Baldomer Xifré, tan honesta i digna.

Baldomer Xifré és un muntanyès, escaordalenc, prima com un esparrec i gros com una llimona. Com que es passa el dia tanca treballant a la pagaduria no és fàcil que el seu faci massa estralls al seu rostre. El cabell és llarg, gairebé negre, més aviat una ratlla com un senderó en el bosó capilar, que li neix al front i mor en l'occiput. El front no és ample, però, en canvi, és molt expressiu. Sota les celles negres, emparats per les celles, els ulls, que també són negres. El nas és llarg, fàcilment com el vèlgueda arribar a la boca, de llavis gruixuts. Sempre, o gairebé sempre, mal afaitat. I és que té tanta feina que no li queda temps ni per a afaitar-se.

A Baldomer Xifré l'havia ja conegut a Barcelona durant els últims anys de la dictadura. Publicava algun article a l'«Equella de la Torratxa» i a «La Campana de Gràcia», pensava escriure una drama. Breu: estava inficionat pel virus terrible de la literatura. Per a esdevenir un professional de la literatura no tenia condicions: era massa bo, massa recte, massa bonal. Una bella qualitat; però era que sempre havia actuat en república i en catalanista.

Ara, per anar a Catalunya i a la República, actua en aquest front d'Araró. No és que empanyi el moquetó, ni manipuli la metralladora. No, no: va amb una gran cariera que moltes vegades és plena de paper moneda. És, en el pagador de companya. El de pagador de companya no és un càrrec de representació, un càrrec per a luir i presuntur. Al contrari: és un càrrec feixuc i enutjós, per al qual és necessària una abnegació absoluta i una paciència terrible. Com en totes les guerres hagades i per haver, el soldat no cobra amb massa regularitat, i quan la paga es retarda, com que el soldat és pobre i ha d'enviar diners a la seva família — l'esposa, els fills, la mare — qui rep els reganys i els escabrupos és el pagador.

No és que es tracti d'un exèrcit de mercenaris, car la majoria d'aquests muntanyès s'haurien endinsats per l'entusiasme i empenyats pel noble ideal de llibertat i justícia. I és la majoria i no la totalitat perquè és lògic que en un exèrcit humilíssim sempre s'hi filtri el mercenari. Cal pensar, però, que si fossin rics no es quedarien quan la paga es retarda. És en aquestes coses que ho necessiten. I, naturalment, qui rep les queixes és el pagador.

Un muntanyès — ara ja no són muntanyès: ja són soldats — crida, un altre s'empenya, un altre amenaça, un altre amenaça una carta rebuda de l'esposa: «obtenint tu estas hactendo el primo — la miseria fa escriure moltes coses injustes — en Barcelona tot el mundo se divierte — en això potser té una mica de raó — y nosotros lo pecamos muy mal, pues los comerciantes son unos ladrones que se aprovechan de la ocasión y se lucran con la guerra y todos los comestibles estan por las nubes».

El pagador es resigna, aguanta els cops — i qui diu els cops diu les queixes —, comprèn que aquests muntanyès tenen raó, i procura remediare l'afair de cada un d'ells.

Baldomer Xifré ha treballat molt a benefici de l'economia de la Generalitat de Catalunya. I això cal reconèixer-ho. I agrair-ho.

LLUÍS CAPDEVILA

Alicurç, Juny.

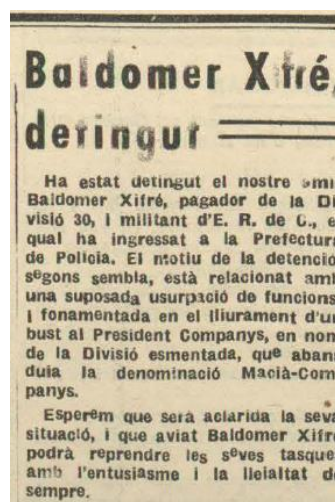
La Humanitat, 23 juny 1937.

Xifré va ser un dels organitzadors de la campanya d'homenatge al President de la Generalitat Lluís Companys que l'antiga Columna Macià- Companys —aleshores integrada en el 30 Batalló republicà — va fer al President el juliol de 1937. En aquest acte, li van lliurar un bust-retrat que els milicians havien adquirit per

subscripció popular. Aquesta iniciativa, però li portà un problema seriós ja que va estar uns dies detingut – del 12 al 16 d'agost de 1937. Sembla, però, *que va ser detingut per un malentès*⁵⁰ segons s'informa al Butlletí del Casal d'Esquerra F. Macià, però no ens aclareix quina és la causa d'aquest malentès.

Última hora, 16 juliol 1937.

La Humanitat, 14 d'agost 1937

En finalitzar la guerra, va ser detingut i va patir un Judici Sumaríssim que el va condemnar a diferents camps de concentració i presons. Va patir consell de guerra però la seva causa va ser al final sobreseguda.⁵¹

Xifré, a partir dels anys quaranta, va dedicar-se al món de l'art, com a marxant i assessor artístic d'algunes galeries d'art com, Sala Campanyà, Sala Rovira, Pública-Art, Domus Artis, Galeria Argos, Galerias Layetanas, entre d'altres. Xifré es convertí en un referent en el món de l'art.

Homenatge que *Art Vivent* dedicà a Xifré. Restaurant Cafè del Liceu de Barcelona, 1954.⁵²

⁵⁰ *Butlletí del Casal d'Esquerra Francesc Macià (ERC)*. Setembre, 1937, núm. 1, pàg. 5

⁵¹ Font: Llista de reparació jurídica de víctimes del franquisme (1938-1978). ANC

⁵² Arxiu B. Xifré Morros. <http://www.galeriametges.cat/galeria-fotografies.php?icod=HJM> [Data de l'última consulta, 10 desembre 2020]

Des del 1944 participa en la revista *Crítica* i des de maig 1947 participa en la revista cultural *Antologia dels fets, les idees i els homes d'Occident* on hi tractava temes d'art. Des del maig 1948 forma part del comitè de redacció fins que la revista fou suspesa per la policia al juliol 1948⁵³

DESTINO. 16 gener 1954

A l'any 1957 fundà el *Correo de las Artes*, amb el seu fill Baldomero Xifré Ferrer i el col·leccionista i marxant, René Metras que es convertí en la revista més important de difusió de l'art català del moment.⁵⁴

La nostra informant: CARME ESTADELLA BAGUÉ

Carme Estadella Bagué és néta de Lluïsa Xifré Morros. Va néixer a Sant Eloi, Tàrrrega, el 16 de juliol de 1954. Els seus pares són Montserrat Bagué Xifré, nascuda a Olesa l'any 1929 i Josep Estadella Perelló nascut a La Bisbal de Falset, Tarragona.

El pare va tenir una botiga d'electrodomèstics, va morir jove amb 53 anys. La Carme sempre ha viscut a Tàrrrega i és la mes gran d'onze germans. La Carme és psicòloga clínica. Es va casar amb Francisco Pérez Garcia, que va morir el 25 d'abril del 2018, i tenen un fill que es diu Francesc, que està casat i té dos fills.

Al cap de poc d'iniciar-se la democràcia, li van oferir presentar-se a les eleccions municipals de Tàrrrega per Iniciativa per Catalunya-Els Verds. Era la tercera de la llista. Ens explica que aquesta incursió a la política, però, va ser puntual, i que en el fons no li interessa massa el món de la política –ens digué, en aquest sentit, que per sort no va entrar a l'Ajuntament.

La Carme sempre s'ha sentit molt unida a l'àvia. Ella veu en l'àvia una dona valenta, feminista i avançada al seu temps. Sempre ha sentit admiració cap a ella, i ens confessa que li hagués agradat portar el cognom Xifré, perquè se sent identificada amb els valors que la Lluïsa defensava.

⁵³ https://ca.wikipedia.org/wiki/Baldomer_Xifr%C3%A9_Morros

⁵⁴ https://www.fundaciovilacasas.com/upfiles/noticies_img/files/A139185.pdf [Data de l'última consulta, 10 desembre 2020]

La seva mare en volia parlar poc de l'àvia perquè això li portava records molt tristos. La Carme no podia esborrar-li aquests records ni el trauma que va marcar tant a la seva mare després de l'assassinat de la Lluïsa però sí que intentava fer-li veure que defensar la democràcia i mobilitzar-se per uns ideals era positiu i valent i fer-ho no hauria d'haver portat, en cap cas, a situacions com les viscudes per elles. Aquestes només s'expliquen per la repressió sistemàtica aplicada per la Dictadura franquista.

La Carme ens explicà que ha demanat el certificat de defunció de la Lluïsa al Jutjat d'Abrera, d'Olesa de la Montserrat i de Terrassa, però que no consta en cap d'aquests llocs. La Carme ens fa aquesta reflexió pensant en la Lluïsa,

Al llarg del temps s'han creat milers de normes, de formes socials, de creences religioses, per manipular i sotmetre al ser humà. Sovint, intentar escapolir-se d'aquest parany pot arribar a costar la vida o la llibertat. Tan sols les ànimes lliures s'arrisquen i tenen la capacitat de volar més enllà de tot això creat, per manipular-nos, controlar-nos i fer-nos submisos.⁵⁵

---

⁵⁵ Carme Estadella, entrevista citada